

Релігійна освіта

Проблемність феномену релігійна освіта. Релігійна освіта є гостро дискусійним питанням, що стосується можливості та способів її функціонування як: 1) світської академічної дисципліни; та 2) релігійного освітнього процесу¹. Опоненти релігійної освіти вважають її неможливою з різних причин. Так, віруючі опоненти не бачать потреби в освіті, бо покладаються на віру. Відомі слова Тертуліана² про те, що “хто знає істину, тому не потрібне дослідження”, чітко увиразнює цю позицію. Світські опоненти також поділяють думку про несумісність релігії та освіти, котра набуває свого крайнього прояву у модерний час. Тоді як прихильники релігійної освіти здебільшого пов’язують її із релігійними потребами, наприклад, говорять про християнську чи то ісламську освіту. Така освіта здійснюється релігійними педагогами та священнослужителями. Вона може розглядатись двояко: 1) у вигляді передачі певних релігійних доктрин та практик особам, котрі бажають навчитися релігії; та 2) у вигляді процесу підготовки священнослужителів та релігійних педагогів. Про сучасний стан релігійної освіти в Україні йдеться у Звіті про мережу релігійних організацій в Україні³. У сфері світської освіти релігія постає вже як предмет академічного дослідження. Існує думка, що у цьому випадку більш доцільним є вживання терміну релігієзнавство (або релігійні студії), аніж релігійна освіта.

Для філософії освіти тема релігійної освіти є актуальною не лише з огляду на значну роль, котру релігія відіграє у житті багатьох людей, зокрема, у сучасну цифрову епоху. Дослідження зв’язку релігій та освіти складає основне завдання філософії освіти.

¹ Можна говорити про світську або академічну релігійну освіту (у першому значенні) та релігійну освіту в релігії (у другому значенні)

² Квінт Септимій Флоренс Тертуліан (155/165 – 220/240) – видатний ранньохристиянський філософ, котрий заперечував сумісність філософії та християнського віровчення, бо остання “усуває мудрість світу всього”.

³ Звіт про мережу релігійних організацій в Україні. станом на 1 січня 2016 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mincult.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=245083533

Нерідко освіту розглядають як сучасний заміник релігії. Однак досвід свідчить, що освіті не вдалось остаточно витіснити релігію. Навпаки, у новітніх умовах релігія посилює свої позиції. Не випадково, відомий сучасний філософ Петер Слотердайк стверджує, що привід релігії переслідує Західний світ¹.

Релігійна освіта та права людини. Головним чином релігійну освіту пов'язують із питанням прав людини. У Загальній Декларації прав людини ООН у статті 2 заявлено, що:

“Кожна людина повинна мати всі права і всі свободи, проголошені цією Декларацією, незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань”.

Представлена стаття вказує на те, що незалежно від віросповідання чи то його відсутності людина має рівні права та свободи. Це виключає перевагу жодної релігії чи то атеїзму².

З іншого боку, стаття 18 Декларації прав людини проголошує, що:

“Кожна людина має право на свободу думки, совісті і релігії; це право включає свободу змінювати свою релігію або переконання і свободу сповідувати свою релігію або переконання як одноособово, так і разом з іншими, прилюдним або приватним порядком в ученні, богослужінні і виконанні релігійних та ритуальних обрядів”.

Ця стаття Декларації гарантує кожній людині право практикувати будь-яку релігію. Це означає, що різні люди можуть вірувати у різні догми, здійснювати відмінні релігійні обряди, вживати специфічну їжу, дотримуватись особливого дрес-коду тощо. Таким чином визнається можливість одночасного співіснування різних релігійних практик. Ось чому важливе значення у Декларації прав людини приділено проблемі освіти, на котру покладено відповідальність за виховання толерантності та розуміння між людьми із різними релігійними уподобаннями та їх

¹ Див. Sloterdijk, Peter. You Must Change Your Life. On Anthropotechnics. – Polity Press, 2013.

² Атеїзм або безбожництво представляє світоглядну позицію, котра характеризується відсутністю релігійної віри. У СРСР атеїзм було проголошено панівною формою світогляду та засобом боротьби із релігією та інакомисленням взагалі.

спроможності до мирного співіснування. У другому пункті 26 статті Декларації зазначено, що:

“Освіта повинна бути спрямована на повний розвиток людської особи і збільшення поваги до прав людини і основних свобод. Освіта повинна сприяти взаєморозумінню, терпимості і дружбі між усіма народами, расовими або релігійними групами і повинна сприяти діяльності Організації Об’єднаних Націй по підтриманню миру”.

Отже, згідно Декларації прав людини, *головна мета релігійної освіти* полягає не стільки у долученні людей до релігії, скільки у прагненні впоратись із світовими політичними, культурними та екологічними проблемами на ґрунті подолання релігійної нетерпимості. А тому, релігійну освіту можна розглядати як критичне та “об’єктивне” (незалежне від будь-якої релігійної упередженості) вивчення та пояснення феномену релігії. У такому випадку належність педагога до певної релігійної конфесії чи атеїзму не є визначальним фактором, бо становить виключно особисту справу кожного. Головна вимога до викладачів – бути фахово підготовленими, щоб зуміти пояснити спільність та відмінність світоглядів християнина, мусульманина, іудея чи то індуїста. Сучасна релігійна освіта має міждисциплінарний характер, котрий передбачає залучення до неї різних навчальних дисциплін, як то історії, антропології, археології, мистецтвознавства, етики тощо. Вимога міждисциплінарного підходу також стосується релігійної освіти для релігійних цілей. На сьогодні вона стає більш відкритою до секулярних знань.

Закон України “Про освіту”. Розглянемо основні положення, котрі стосуються релігійної освіти, Закону України “Про освіту”. Так, його третя стаття “Право на освіту” у другому пункті гарантує вільний та рівний доступ до освіти, не залежно від релігійних сповідань:

“В Україні створюються рівні умови доступу до освіти. Ніхто не може бути обмежений у праві на здобуття освіти. Право на освіту гарантується незалежно від віку, статі, раси, стану здоров’я, інвалідності, громадянства, національності, політичних, релігійних чи інших переконань, кольору шкіри, місця проживання,

мови спілкування, походження, соціального і майнового стану, наявності судимості, а також інших обставин та ознак”.

Тоді як шоста стаття “Засади державної політики у сфері освіти та принципи освітньої діяльності” містить положення про принципову незалежність освіти від релігії як:

“невтручання релігійних організацій в освітній процес (крім випадків, визначених цим Законом);

різнобічність та збалансованість інформації щодо політичних, світоглядних та релігійних питань”

Стосовно випадків, визначених Законом, то про це говорить його стаття 14 “Позашкільна освіта”. Йдеться про недержавні позашкільні заклади освіти, котрі утворюються органами місцевого самоврядування та іншими установами, зокрема, релігійними організаціями, які володіють необхідною матеріально-технічною науково-методичною базою, а також педагогічним складом. В інших випадках будь-яке втручання релігії в освітній процес виключається.

Питання для самоконтролю:

1. Чому релігійна освіта є дискусійним питанням?
2. Які два значення характеризують релігійну освіту?
3. Які аргументи наводять релігійні опоненти релігійної освіти?
4. Які аргументи наводять світські опоненти релігійної освіти?
5. Чому існує думка, що у світській освіті більш доцільно вживати поняття релігієзнавства (або релігійні студії), аніж релігійна освіта?
6. Що визначає актуальність феномену релігійної освіти для філософії освіти?
7. У чому полягає зв’язок релігійної освіти та прав людини?
8. Поясніть логіку зв’язку релігійної освіти та прав людини на основі положень Загальної декларації прав людини ООН.
9. У чому полягає головна мета релігійної освіти?
10. Які основні положення, котрі стосуються релігійної освіти, Закону України “Про освіту”?

Рекомендована література:

1. *Бабій М.* Інкорпорація релігійного компонента в систему державної освіти України: стан, проблеми / М. Бабій // Релігійна панорама. – Київ, 2003. – № 12 (40). – С. 49-53.
2. Закон України. “Про освіту” (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст. 380) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
3. Загальна декларація прав людини. Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_015
4. Звіт про мережу релігійних організацій в Україні станом на 1 січня 2016 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://mincult.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=245083533
5. *Лагодич М.* Місце та роль релігійної освіти у громадянському суспільстві / М. Лагодич // Науковий вісник Чернівецького університету. Збірник наукових праць. – Чернівці : Золоті литаври, 2004. – Вип. 203–204. – Філософія. – С. 131–135.

© Гомілко О. Є.

Художня та літературна освіта

У сучасному світі водночас діють кілька впливових інтелектуальних (в тому числі освітніх) тенденцій. З одного боку, триває зростаюча *спеціалізація*, коли фахівці роблять предмет своїх досліджень дедалі вужчим, а свою компетенцію – більш ефективною. З другого – відбувається *генералізація* знання, поглиблення міждисциплінарних зв'язків, синтез методів різних наук і галузей знань.

Генералізація знання відображає загальну цивілізаційну тенденцію – генералізації різних видів людської діяльності, коли прагматичні цілі органічно поєднуються із критеріями, скажімо, естетичними. Типовим прикладом є дизайн, де міркування